

Betekenisvol Leven in de Buurt:

Afstemmen op zingeving van ouderen

Programma

18.00-18.30	Binnen komen en broodje
18.30-18.45	Context en relevantie van het project en het onderzoek
18.45-19.15	Betekenisvol leven in de Buurt, ervaren van de interventie
19.15-19.30	korte pauze
19.30-19.45	Onderzoek: theoretische achtergronden
19.45-20.00	Gesprek met collega's over aandacht voor zingeving in de verpleegkundige praktijk
20.00-20.30	Casus uit de dataverzameling

DE ZIN VAN HET LEVEN

DIE SCHRIJF JE ZELF

Loesje

[groningen@loesje.nl](mailto: groningen@loesje.nl)

www.loesje.nl/groningen

Belang van zingeving in de verpleegkundige beroepsuitoefening?

Welkom!

‘Wat brengt jou hier?’

Aanleiding voor project Betekenisvol Leven in de Buurt

Op verhaal komen

Ondersteuning bij zingevings- en levensvragen
aan ouderen in Rotterdam

Diana van Dijk, Laura Hoekstra en Hugo Klaus

Rapport gemeente Rotterdam:

Ondersteuning t.a.v.
zingeving bij ouderen
is nodig, m.n.

- Allochtone afkomst
- Sociaal isolement
- Mantelzorgers

(van Dijk, Hoekstra& Klaus, 2010)

laurens

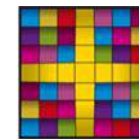
2014

Vragen van thuiszorgmedewerkers aan
geestelijk verzorgers (intramuraal) over
omgaan met zingeving. Projectplan

2015

Start project, afsluiting december 2018

Promotietraject gaat nog door

Sint Laurensfonds

Context en relevantie maatschappelijk

- Ouderen wonen langer thuis ook in slechtere gezondheidssituatie (CBS, 2015)
- Verbreding van het begrip 'gezondheid':
  - Huber: Positive health: aanpassen aan uitdagingen van het leven (2013)
  - WHO: Healthy ageing: *The proces of developing and maintaining the functional **abililty that enables well-being** in older age. Functional ability comprises the health-related attributes that **enable people to be and do what they have reason to value**.* (WHO: World report on ageing and health, 2015)
- Maatschappelijk en politiek debat over menswaardige zorg, o.a.
  - Programma 'Waardigheid en trots: Liefdevolle zorg voor onze ouderen' (van Rijn 2015)
  - ZON/MW signalement 'De mens centraal': Zingeving in de zorg (2016)
  - Manifest 'Waardig oud worden' (Zilveren Pact, 2017), vraag om 'levensbegeleiders'. Ook 'Gouden Pact' vanuit Humanistisch Verbond
  - Patiëntenorganisaties: zingeving hoort erbij in de zorgverlening en zorgmedewerkers kunnen bijdragen (NPCF 2016, ouderenbonden 2018)
  - Kamerbrief de Jonge oktober 2018: vanaf 2019 geestelijk verzorgers in thuissituatie

Context en relevantie verpleegkundig

- Zingeving (of spiritualiteit) in veel verpleegkundige **theorieën en modellen**.
- ‘zorg afstemmen op levensbeschouwelijke opvattingen van zorgvrager’ **Beroepscode** (2015)
- Huber als basis voor **beroepsprofiel**. Zingeving pijler voor gezondheid.
Zingevingproblemen in kernset patientenproblemen (Schuurmans, Lambregts, & Grotendorst, 2012)
- **Richtlijn** spiritualiteit voor palliatieve zorg (Leget e.a., 2010)
- **Kwaliteitsstandaard** levensvragen bij Ouderen (Begemann en Cuijpers, 2015)

Maar....

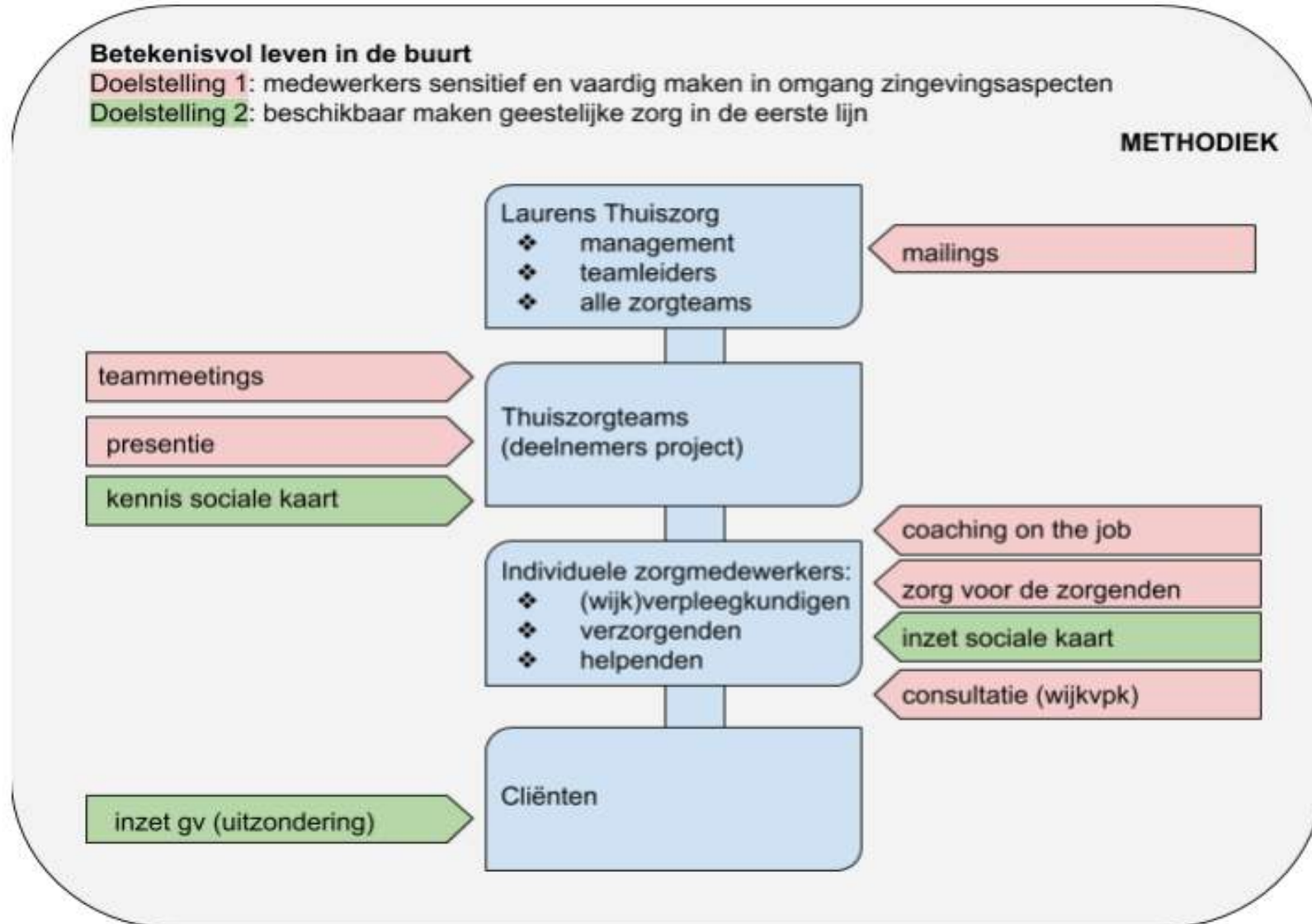
Weinig empirische literatuur over zingeving, onduidelijkheid in de praktijk hoe je als verpleegkundige/verzorgende rekening houdt met zingeving van oudere.

Doel van project Betekenisvol Leven in de Buurt

1. Thuiszorgmedewerkers gevoelig en vaardig maken in omgang met zingeving en levensvragen.
2. Geestelijke verzorging beschikbaar maken voor Laurens klanten thuis.

Werkwijze project Betekenisvol Leven in de Buurt

Ervaren: een teambijeenkomst

‘Wat is voor jou een mooie/ goede dag?’

Onderzoek Betekenisvol Leven in de Buurt: Susan Hupkens

- Vraag aan Kenniscentrum Zorginnovatie: evaluatie
  - Projectsubsidie St. Laurensfonds
  - Promotietraject i.s.m. UVH
  - Promotiebeurs van Hogeschool Rotterdam

Promotoren

Anja Machielse

Peter Derkx

Marleen Goumans

Het onderzoek: hoofdvragen

- Welke 'baat' ervaren ouderen die thuiszorg ontvangen als verpleegkundigen en verzorgenden afstemmen op hun zingeving?
- Welke 'baat' ervaren verpleegkundigen en verzorgenden van coaching door geestelijk verzorgers teneinde kennis, vaardigheden en attitude in deze afstemming te verbeteren?

Onderzoeksvragen

1. Wat zijn **situaties in dagelijkse zorgverlening** van thuiszorgprofessionals waarbij (gebrek aan) zingeving naar voren komt?
2. **Wat is zingeving voor ouderen** (die thuiszorg ontvangen), hoe vinden zij zin in hun dagelijks leven en wat verwachten zij hierin van verpleegkundigen en verzorgenden?
3. **Hoe stemmen verpleegkundigen en verzorgenden af op de zingeving** van ouderen en welke kennis, vaardigheden en attitude zijn daarvoor belangrijk?
4. **Hoe kan coaching** door geestelijk verzorgers verpleegkundigen en verzorgenden helpen om hun kennis, vaardigheden en attitude te ontwikkelen om af te stemmen op de zingeving van ouderen.
5. Wat is de **ervaren baat** van het afstemmen op zingeving, volgens **ouderen** en **zorgprofessionals**?

Dataverzamelingsmethoden

- Observaties zorgsituaties ('meelopen')
- Observaties teambijeenkomsten met projectmedewerkers (GV)
- Logboeken van projectmedewerkers
- Interviews ouderen/ klanten (3 x)
- Interviews medewerkers (3 x)
- Survey medewerkers na de coaching (2x)
- Interviews projectmedewerkers (2 keer per jaar)
- Focusgroep medewerkers

- Studentenprojecten t.a.v. sociale kaart geestelijke verzorging, dossier en MDO

Theoretische achtergrond: meaning in life

‘Meaning in life is a highly individual perception, understanding or belief about one’s own life and activities and the value and importance ascribed to them. Meaning and purpose are related to terms like order, fairness, coherence, values, faith and belonging. Some authors differentiate between meaning and purpose, the latter being more goal or action-oriented, whereas others use meaning and purpose interchangeably. Meaning in life comprises the engagement in or commitment to goals or a life framework and the subsequent sense of fulfilment and satisfaction or lack thereof’. (Brandstätter, Baumann, Borasio & Fegg, 2012)

Theoretische achtergrond: meaning in life existentieel en dagelijks

- **Existential meaning:**

‘Big questions in life’ about the ultimate meaning in one’s individual life

- **Daily meaning:**

The attempt to understand the value and purpose of experiences on a day-to-day basis

(Park& Folkman 1997, Reker& Wong 2012, Wong, 2010)

Theoretische achtergrond: zingevingdimensies Derkx (2011, 2017)

- **Doelgerichtheid:** leef je ergens naartoe wat je van waarde vindt?
- **Morele rechtvaardiging:** is je leven, dat wat je doet en gedaan hebt, moreel te verantwoorden?
- **Eigenwaarde:** vind je jezelf de moeite waard?
- **Competentie:** heb je het gevoel dat je invloed hebt op je leven?
- **Begrijpelijkheid:** heb je een begrijpelijk verhaal over je leven/gebeurtenissen?
- **Verbondenheid:** voel je je verbonden met anderen?
- **Verwondering, verbazing:** waardoor wordt je geraakt? Voel je je betrokken bij iets?

Theoretische achtergrond: responsiviteit / 'Afstemmen' / 'Aansluiten'?

(Tronto, 1992)

1. Attentiveness (aandacht)
2. Responsibility (verantwoordelijk voelen voor)
3. Competence (professioneel vaardig zijn in de zorgsituatie)
4. **Responsiveness (sluit zorg aan bij de ander vanuit diens standpunt)**

Integrative literature review

Meaning in life of older persons: An integrative literature review

Susan Hupkens

Rotterdam University of Applied Sciences, The Netherlands

Anja Machielse

University of Humanistic Studies, The Netherlands

Marleen Goumans

Rotterdam University of Applied Sciences, The Netherlands

Peter Derckx

University of Humanistic Studies, The Netherlands

Abstract

Background: Meaning in life of older persons is related to well-being, health, quality of life, and "good life." However, the topic is scarcely covered in nursing literature.

Objective: The aim of this integrative review for nurses is to synthesize knowledge from scholarly literature to provide insight into how older persons find meaning in life, what are influencing circumstances, and what are their sources of meaning. The review serves as a starting point for including meaning in life of older persons as a major concern for nurses in their role as health promoters.

Method: An integrative review was performed including empirical research literature and texts on theoretical perspectives.

Ethical consideration: Researchers agree with ethical codes for research of universities in the Netherlands. For literature reviews no additional procedures are necessary according to Dutch law.

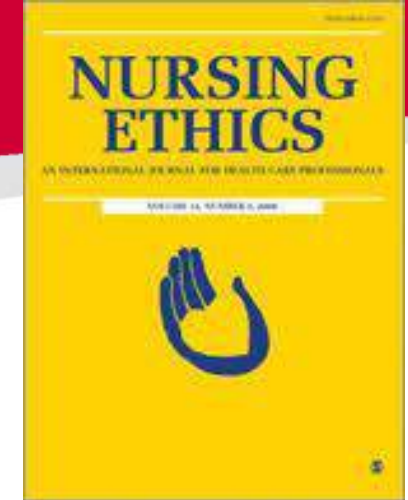
Findings: A total of 44 heterogeneous texts were included in this review. Finding meaning in life is challenging for older persons. Older persons find meaning through a developmental process, by creating and discovering. Meaning in life is found in connection with self and others. Health, living together, high socio-economic status, social relations, activities, and religion are associated with experiencing meaning in later life. The main source of meaning in life of older persons is human relationships. Other sources of meaning in life vary by age and culture.

Discussion: The review provides insight into meaning in life of older persons. There are several gaps in knowledge: literature is culturally biased, research on discovery of meaning and daily meaning is limited, and research from a nursing perspective is lacking. In practice, nurses have many opportunities to attune to meaning in life of patients. Further development of competence and training are needed.

Conclusion: Older persons find meaning in life through different processes. Meaning in life is associated with the circumstances old persons live in. Human relationship is the major source of meaning. The knowledge from this review is a necessary knowledge base for nurses to include meaning in life of older patients in care. Further research is needed to explore the role of nurses.

Corresponding author: Susan Hupkens, Research Centre Innovations in Care, Rotterdam University of Applied Sciences, Rotterdam 3015 CX, The Netherlands.
Email: s.h.a.hupkens@hr.nl

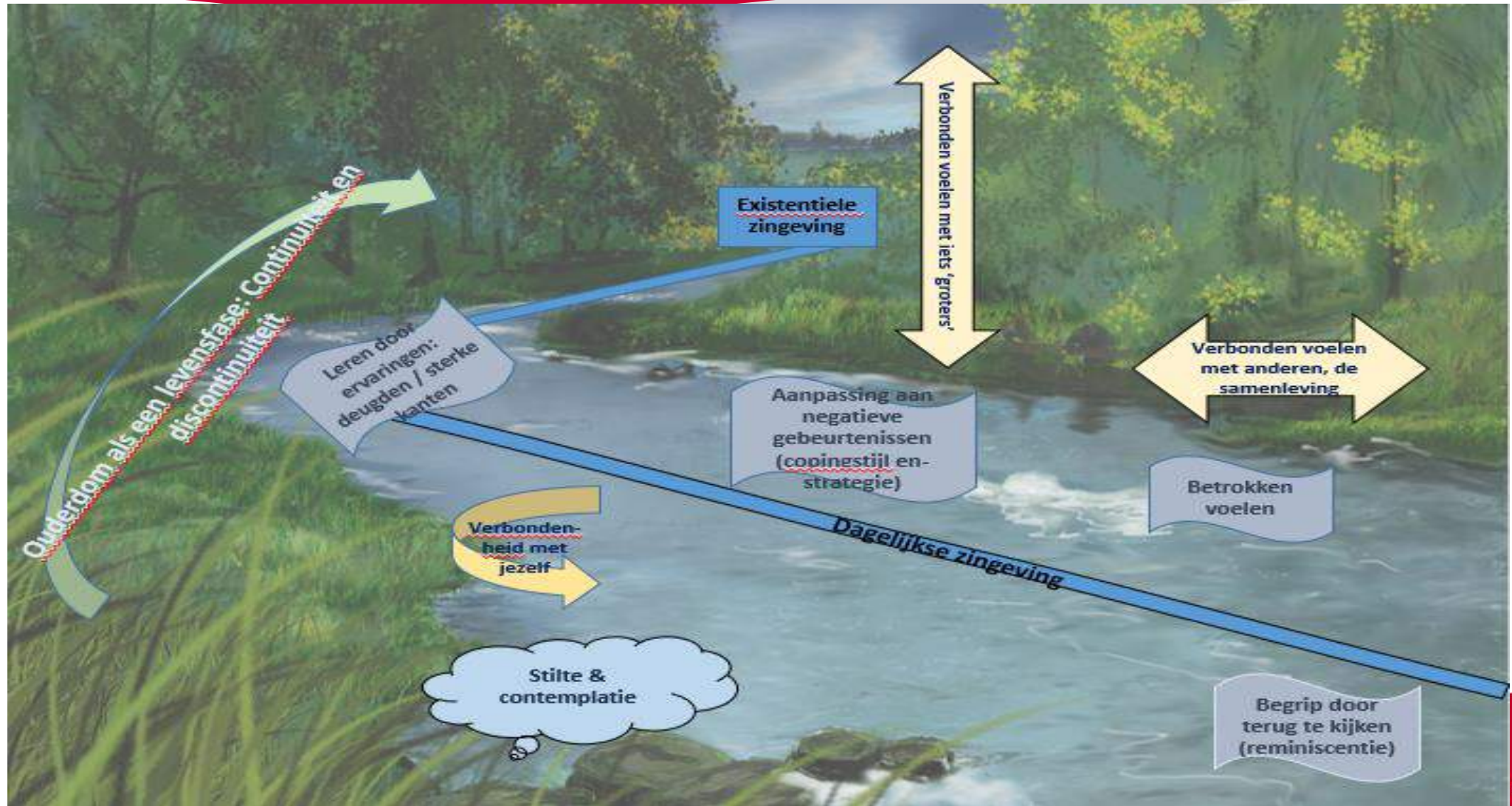
Nursing Ethics
1-19
© The Author(s) 2016
Reprints and permission:
sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav
10.1177/0969733016680122
journals.sagepub.com/home/nej
SAGE

- Hoe vinden ouderen zin in het leven?
- Wat zijn zingevingsbronnen van ouderen?
- Welke omstandigheden zijn gerelateerd aan zingeving van ouderen?

Synthese van literatuur: 'De zingevingsrivier'

(Hupkens, Machielse, Goumans & Derkx, 2016)

Leemtes in literatuur over zingeving van ouderen

(Hupkens et al., 2016)

- Weinig literatuur over zingeving van ouderen in een (thuis)zorgsituatie
- Weinig literatuur vanuit een verpleegkundig perspectief
- Nauwelijks literatuur over dagelijkse zingeving van ouderen
- Nauwelijks literatuur over het ontdekken (i.p.v. creëren) van zin
- Culturele bias (Westers perspectief overheerst)
- Wel veel aanknopingspunten voor verpleegkundige zorg

Vragen?

In gesprek met collega's

Dank voor je aanwezigheid!

s.h.a.hupkens@hr.nl

a.guyt@laurens.nl

r.colijn@laurens.nl

<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/zorginnovatie/samenhang-in-zorg/betekenisvol-leven-in-de-buurt/introductie/>

